

Ho Bertha på Skibotn

Foto: Nord-Troms Museum

Av Torleif Lyngstad

Den 1. juni i år fylte Alberthe Johnsen 95 år. Under «Kvændagene» i heimbygda Skibotn et par dager etter var hun blant dem som fikk overrakt en erkjentlighetsgave av Skibotn Norsk-Finsk Forening som takk for det arbeidet hun i menneskealdre har gjort for heimbygda - og som kulturbærer på vår del på Nordkalotten.

For en som ikke har omgåttes Albertha til vanlig, men som til gjengjeld sånn noenlunde har fått innblikk i hennes livshistorie, fortalt av henne sjøl i lyset og sprakinga fra komfyren på kjøkkenet hennes en frostsprengt januaertermiddag for 8 år sida - var det en rørende opplevelse å se henne stige fram for å motta gaven og blomsterbuketten. Alder, og års arbeid, prega naturlig nok den lille kvinna. En krøket rygg og bein som ikke lenger var så stø syntes likevel ikke å ha sløva øynenes glitring og livlighet. Sjøl om alle sanser ikke var som da jeg traff henne første gang, fornemma man i denne kroppen en fordums styrke som liksom trossa naturens krav om å gi etter for aldringsprosessen. Og man forundra seg over at en kvinne fra en annen tid ennå i dag kunne røre ved strenger i sinnet til mennesker overdynga av moderne komfort og moderne problemer.

Jeg har på følelsen at det ikke finnes så svært mange igjen av akkurat dette slaget kvinner.

Under leting etter kildemateriale om gruvevirksomheta i Birtavarre i århundrets begynnelse fikk jeg opplysninger som gjorde at jeg sporenstreks dro til Skibotn for om mulig å få en prat med, såvidt jeg vet, den eneste gjenlevende kokka fra den tida. Alberthe, eller Bertha som hun ganske enkelt kalles, kom nemlig til Ankerlia i Birtavarre som 19 åring i 1913 sammen med han som skulle bli hennes livsledsager. Også hennes far og brødre arbeidde ved Verket på den tida.

Bertha tok imot meg slik folk i våre bygdelag gjennom menneskealdre har gjort; en smule skeptisk til å betynne

med, for så å tøy opp til en overveldende omsorg for at man skulle befinne seg vel i hennes hus.

«- Eg e nu et enkelt menneske», husker jeg hun sa ofte i løpet av de timene jeg var hennes gjest.

Men Bertha's liv har så men ikke vært enkelt i betydning av at hun på ingen måte har levd slik som de fleste av oss gjør - i en tilsynelatende jeg-har-da-nok-med-mitt-eget-verde. Flere av hennes sambygdingar har overfor meg pekt på akkurat det.

Gravedrifta i Birtavarre virka naturlig nok som en magnet på svært mange i Norden. Så også på store deler av befolkninga i gamle Lyngen. Der tjente man noen kroner til «kjøp-varer». Riktignok skjedde det i slit og under usunne arbeidsforhold sett med dagens øyne, men dog... Og for ungdommen hadde anleggsvirksomheta noe spennende over seg. Den åpna vindu ut mot verden.

Ungjenta Bertha kom til Birtavarre tidlig på høsten i 1913 fra en god stilling som kokke hos et ektepar i Tromsø. Herskapet hadde oppholdt seg noen år i Alaska, og frua hadde benytta anledninga og gått på kokkskole i Amerika. Bertha lærte en masse av henne, fortalte hun meg.

«- Han va' no fra Alteide', men ho va' fra Sør-Norge», skyter hun inn som en forklaring på hvorfor de hadde oppholdt seg over there.

Men hvordan i all verden kunne ei ungjente i trygge forhold i byen finne på å reise til sluskens beryktede Birtavarre?

Det var en mann i Bertha's liv.

Det var en mann hun ikke kunne la være å følge. Han hadde fått seg jobb på smeltehytta til Verket, og det var det... Eller som hun sjøl enkelt svarte meg: «- Eg tjente i Tromsø. Kristian va' fra Skibotn. Og så ville han at eg skulle gifte meg me' han. Og så gifta vi oss».

Bryllupet sto i oktober samme år.

I Birtavarre var Bertha i to år. Det første året var hun kokke for et arbeidslag på 7-8 mann, og betalinga var 5 kroner i måneden av hver.

Året etter måtte hun imidlertid ta seg av barnet som de hadde fått. Men som det driftige og arbeidssomme mennesket hun var hadde hun både lyst og tid til å gjøre mer enn det barnet og husarbeidet krevde av henne. Skrubben, sammen med grønnsåpa, ble nå hennes uten-omhjemlige arbeidsredskap. Hun fikk jobb som vasker på Verkets butikk og kontor. Og hun vaska klær for folk.

Bertha mintes disse to åra med glede, og som om de nylig var gått over i historia.

«- Eg har sånn hukommelse Eg veit ikke ka de' ska' bety», sa hun ofte inn under praten vår.

Og hun fortalte! Om boforhold i Akerlia, i brakker som var svært vanlige på slike anlegg på den tida, med trekvite plankegolv, køyer rundt veggene, et lite avslukke for kokka, komfyr og klesnorer... Om sjefen sjøl, direktør Thesen og hans funksjonærer, om slusken, om visedikterne blant dem, om kokka som fødte barnet sitt ved Hugås-brua i Kåfjorddalen i 25 graders kulde for like etter sjøl å forsvinne mens barnet ble igjen i bygda, o.s.v.

Det var for det meste finnene som dikta viser, fortalte Berthe. Som en sprudlende vårbekk ramsa hun bruddstykker av de visene fra Ankerlia som hun fremdeles huska - på finsk - et språk som hun behersker like godt som samisk og norsk. Jeg klarte dessverre ikke å «ta» dem av forståelige grunner. Og Bertha ville heller ikke

la meg få dem på lydband. « - De' e' så mye stygt i di' visan», sa hun. Hennes gudsfrykt tillot henne ikke å føre dem videre, forsto jeg.

Under samtalen vår - som fløy fra det ene temaet til det andre, lik min venninne som stadig hadde noe å ordne med rundt om på kjøkkenet - gikk det opp for meg at jeg var sammen med en kvinne med utrolig viten og interesser for livets mange sider. I løpet av sine den gang nærmere 90 år hadde hun rimeligvis vært gjennom mye, som man sier. Samtidig forekom det meg at hun liksom var fra en annen tid med sin fantastiske rike gruve av minner. Og disse var ofte så krystallklare og detaljerte at jeg formelig kunne se henne for meg slik hun må ha vært for både 60 og 70 år sida.

Med overbevisning hevda hun gang på gang at hun jo bare var et verktøy i Skaperens hender når vi kom inn på hennes virke som barmhjertig samaritan blant sine sambygdinger. Det var nå ikke så mye å snakke om. Og tida i Ankerlia i Birtavarre, ja, den var nå bare for et lite komma å regna.

Gad vite hvor mange av Skibotn's innvånere Bertha har vært den første til å ønske velkommen til verden?

Hun ble tilkalt for å bistå når jordmora - som bodde på Kvesmenes - av en eller annen årsak ikke kunne komme, eller ikke nådde fram i tide.

I andre enden av livsløpet var det ofte Berta sin lodd å være der når livet ebbet ut, og å gjøre den døde klar til den siste seng. Det hørtes så enkelt og naturlig ut, alt

dette, når hun fortalte om denne siste oppgaven. Og det var - eller er det vel egentlig også?

Men også de firbente har av og til bruk for ei kyndig hand når sykdom og vanskeligheter oppstår.

«- Eg va' mye i fjøsan óg. Blei henta både dag og natt», fortalte Bertha. Sønnen Leonhard, som hadde gått på landbruksskolen, hadde lært mor si mye om dyra. Men, jeg lurar på; mor sjøl må vel ha vært i besittelse av spesielle evner i denne sammenheng? Og av kjærlighet til dyr? Hun tok aldri betaling for det arbeidet hun ble henta til, er jeg blitt fortalt. Og dette gjelder trolig både det hun gjorde for menneskene og med dyra -.

Det må være på sin plass å skyte inn at Bertha også hadde sitt eget, sin familie og gårdsdrifta og alt som fulgte med den å tenke på.

Det er ellers klart at mye mer kunne vært skrevet om ho Bertha i Skibotn. Men man får så likevel ikke alt med uten at man sprenger grensene for hva der kan være plass til i en «årbokstubb». Jeg kan imidlertid ikke la være å ta med til slutt noe Bertha sa før vi skiltes i ettermiddagsmørket den januardagen for 8 år sida. Praten dreide seg om dette med betaling for tjenester man gjør andre.

«...men eg har sagt til folk: No har eg fått betaling for at eg har arbeidd gratis i Skibotn i alle mine år, for eg har fullt syn og hørsel og forstand.»

Dette er ord vel verd å merke seg i ei tid da øyensynlig alt må dreie seg om betaling, godtgjørelse, kompensasjon, erstatning, og fuglan vet hva...

Marius Paulsen - nybrottsmann og fisker. Jordnære ting for enkle mennesker

Av Kristian Berg, Nordmannvik

Paul Olsen kom fra Gudbrandsdalen til Djupvik i året 1846 og begynte som gårdbruker sammen med sin kone og en stor barneflokk. Seks av dem reiste til Amerika i voksen alder. Han levde før min tid. Det jeg kan huske er kjørepelsen som var foret med bjørneskinn av en bjørn som han selv hadde felt, og kornkista hans, for han avlet jo korn selv. Hans våningshus var av en sjelden type. Det var sikkert noe som han hadde fra sitt hjemsted i Gudbrandsdalen.

Efter hans død overtok hans yngste sønn Marius Paulsen en halvdel av gården og det er hans dyktighet som gårdbruker jeg ikke kan glemme. Han var gift med Karoline Evanger og de hadde 3 døtre og 2 sønner som døde i ung alder, og det var et stort savn for han. Marius Paulsen hadde en stor hest som var så snar at det var bare han selv som torde bruke den. Han slet ut 3 par hestegreier på den. Hvis man går langs med fjæra på den lange eiendomen og ser de store steinene, så er det et bevis på et karstykke av de sjeldne. Men ikke nok med det, han planerte ut ei fylling nedfor sjøhusene. Det fortelles at han kjøpte et hus ute på Uløya, og da han hentet det så

kunne ei 48 fots skøite levere det på land ved utfyllinga. Så der var nok mange kubikk stein tatt op av nybrottet og kjørt ned. Det var dengang ikke traktorer og brøiter som gjorde arbeidet. Han hadde jo Landbruksselskapets diplom for sitt arbeide med jorda. Så det var et vel utført arbeide. Marius Paulsen var også mye brukt i veivesenets tjeneste. Han begynte med gruskjøring i Rotsundelv og siste gang jeg så han var i Mandalsfjellet. Men han var også på andre anlegg hvor det var noe å tjene. Han deltok også i Lofot- og Finnmarkfisket. Jeg var sammen med han både på anleggsarbeide og på fisketurer, og jeg vil karakterisere han som en forlikelig, flink og grei kar på alle måter. Han bygde nytt våningshus og ny fjøsbygning og han døde i en alder av 84 år. En ærlig sliter på land og hav, en av de sjeldne. Hans yngste datter, Laila Paulsen, tjenestegjorde på telegrafstasjonen. En del år var hun også poståpner i Djupvik. Alltid blid og hyggelig, hun var også i flere tillitsverv inden Kåfjord kommune. Det er koselig å se hvordan hun tar seg av sin fars eiendom, hun vedlikeholder gjerdene og leier ut slåttemark til dem som driver gårdsbruk. Men hun har jo en far å slekte på.